

Makale Geliş | Received: 20.02.2017
Makale Kabul | Accepted: 03.04.2017
Doi: 10.18795/gumusmaviatlas.309732

Elif YILMAZ ŞENTÜRK

Arş. Gör. | Res. Assist.
Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul-Türkiye
Marmara Un., Fac. of Arts and Sciences, Dep. of Information and Records Management, İstanbul-Turkey
elif.yilmaz@marmara.edu.tr

Türkiye’deki Özel Arşiv ve Kamu Arşivlerinde Girit Belgeleri *

Öz

Türkiye’de hem kamu arşivlerinde hem de özel arşivlerde Girit Adası’na dair belgeler bulunmaktadır. Ancak gerek kamu gerekse özel arşivlerin koleksiyonlarının yeterince tanıtılmıyor olması, arşivlerin taşınması ve sayısallaştırma faaliyetlerinin başlaması ile koleksiyonun bir süre bile olsa araştırmaya kapalı olması gibi sebeplerle araştırmacılar bu belgelerin varlığından haberdar olamamaktadır. Araştırmacılar, Girit’e dair belgelere ulaşmak istediklerinde çoğunlukla Başbakanlık Devlet Arşivlerini tercih etmektedirler. Arşivinde Girit’e dair belgeler barındıran bir diğer kamu arşivi de yakın zamanda araştırmaya açılması planlanan Dışişleri Bakanlığı arşividir. Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün arşivinde de Girit’e dair defterler ve belgeler bulunmaktadır. Türkiye’de hak ettiği öneme yeni yeni kavuşan özel arşivlerde de Girit hakkında belgeler vardır. Bu anlamda elinde en fazla belge bulunduran kurum SALT Araştırma’dır ki bu arşiv yukarıda adı geçen kamu arşivlerinin kelimenin tam anlamıyla müttemim cüzü durumundadır. İslam Araştırmaları Merkezinin (İSAM) de arşiv koleksiyonunda Girit hakkında belgeler bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’deki kamu arşivlerinde ve özel arşivlerde bulunan Girit belgelerinin niteliği ve niceliği hakkında bilgi vermek, Girit’e ait belgelerin daha kolay ve hızlı bulunması için Girit araştırmacılarına yardımcı olmaktır.

Anahtar Kelimeler: Girit Arşivi, Özel Arşivler, Devlet Arşivleri, SALT Araştırma, İSAM, Türkiye.

Cretian Records Held in Public and Private Archives in Turkey

Abstract

Records relating to the island of Crete are found in both public and private archives in Turkey. However, researchers are unaware of the existence of such records due to reasons such as collections not being sufficiently publicised, archives being moved or collections becoming temporarily unavailable due to digitalization activities. Researchers mainly prefer the Prime Ministerial State Archives when seeking access to Cretan records. Another public archive that houses records relating to Crete is the Foreign Ministry Archives which will be opened its doors to researchers in the near future. Registers and records about Crete can also be found in the archive of the Directorate General of Foundations. Private archives which have only recently achieved the recognition they deserve also hold records relating to Crete. In this sense, the organization that holds the most records relating to Crete is the SALT Research archives which, in the true sense of the term, comprises of an integral part of the collections held by the above named public archives. Records relating to Crete can also be found in the Archival Collection of ISAM (Centre for Islamic Studies). The aim of this study is to provide information on the attributes and quantity of Cretan records held in public and private archives in Turkey, which will in turn, help researchers on Crete to locate records more easily and expeditiously.

Keywords: Archive Crete, Private Archives, State Archives, SALT Research, ISAM, Turkey.

* Bu çalışma, 16 Ekim 2015 tarihinde, Aydın’da, “Geçmişten Günümüze Girit (Tarih, Toplum, Kültür) Sempozyumu”nda sunulan tebliğin genişletilmiş hâlidir.

Giriş

Arşivler, özel arşivler ve kamu arşivleri olarak ikiye ayrılabilir. Devletin bir organı olarak işleyen ve resmi tarihin yazılmasına kaynak oluşturan belgeleri ihtiva eden kamu arşivleri, belgelerin üretiminden nihai tasfiyesine kadar belirli mevzuat çerçevesinde hareket eden ve devlet yapısı içerisinde yer alan kurum ve birimlerin ürettikleri belgeleri bulunduran arşivlerdir (İcimsoy 2007: 48). Kamu arşivleri, zaman içerisinde konumları değişse ve kendisini farklı olarak konumlandırırsa da devletin belgelerini saklar ve onun için de devletin siyasetinin bir aracı olarak var olur (Baruh 2015: 372). Yapılan araştırmalar neticesinde Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Dışişleri Arşivi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi ve Topkapı Sarayı Arşivinde Girit hakkında belgeler olduğu görülmüştür.

Özel arşivler terimi, basit bir ifadeyle kamu arşivleri dışında kalan her tür arşiv için kullanılır (İcimsoy 2007: 49). “Devlet örgütü dışında, herhangi bir kişi ya da kuruluş tarafından üretilen her türlü belge, özel evrak tanımı içine girebilir. Bunlar tek tek şahıslar olabileceği gibi dernekler, vakıflar, sendikalar, kültürel örgütlenmeler, ticari şirketler, özel okullar veya hastaneler gibi kuruluşlar da olabilir.” (Ataman 1997: 1) Arşivleri ellerinden alınan toplumların hafızasını yağmadan kurtarabilen, daha çok ailelerde ve bireylerde bulunan ve kişilerin kendi hafızalarını korumak için sakladıkları belge, fotoğraf ve diğer malzemeler oluşturur. Özel belgeler, aile arşivleri ve diğer özel arşivler bağışlar, el değiştirmeler ve satış yoluyla araştırma merkezlerine kazandırıldıklarında topluma dair yeni bilgiler açığa çıkar (Baruh 2015: 372). Girit’e dair belgelere özel arşivlerde ve koleksiyonlarda da rastlanılmaktadır. Üstelik bu belgeler, kamu arşivlerini tamamlar niteliktedirler.

Araştırmacıların, arşivlere, kütüphanelere ve araştırma merkezlerine gitmeden kısacası çalışma ortamlarını değiştirmeden çalışmaları hakkında zemin araştırması yapip yapamayacağı sorusuna cevap arayan İbrahim Turan da Türkiye çevrimiçi erişilebilen özel arşivlere dikkat çekmiştir (Turan 2015: 179). Yazar çalışmasında özel arşivler ve çevrimiçi kaynaklar üzerinde durmuş olsa da bu çalışmasında ISAM ve SALT Araştırma’nın koleksiyonlarına değinmemiştir.

Bu çalışmada, Girit’e dair araştırmalarda özel arşivlerden ne kadar yararlanıldığı ortaya koyulmuş ve özel arşivlerin, kamu arşivlerine kıyasla daha az kullanıldıklarına özellikle dikkat çekilmek istenmiştir.

Girit Belgelerinin Bulundukları Arşivler

İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)

Kuruluş amacı özellikle İslami ilimler ve Şarkiyat alanlarında araştırmalar yapmak ve yayınlar geliştirmek olan İSAM, kütüphanesi ve arşivi ile araştırmacıya her iki araştırma alanını sunarak hizmet etmektedir. Gerek bağış gerekse satın alma yolu ile özel arşiv koleksiyonlarını bünyesine katmakta olan kurum bu arşivleri sayısallaştırmaktadır. Sayısallaştırılan özel arşivlerin kataloğuna “www.isam.org.tr” internet adresinden ulaşılabilir. Dijital kopya isteyen araştırmacılar merkeze gidip istedikleri kopyaları alabilmektedirler. Ancak İSAM, lisansüstü düzeyde araştırmalar yapan kullanıcılara hizmet vermektedir. İSAM arşivi incelendiğinde Hüseyin Hilmi Paşa ile Ziyad Ebuzziya isimli koleksiyonlarda Girit’e dair belgelere ulaşılmıştır.

İSAM–Hüseyin Hilmi Paşa Evrakı

Bulunduğu görevlerde yenilik yapmasıyla ün kazanmış 20. yy. Osmanlı sadrazamlarından (Aydın 1998: 550) olan Hüseyin Hilmi Paşa’nın evrakı 1999 yılında satın alma yolu ile İSAM’a kazandırılmış, arşivin kataloğu ise 2006 yılında Türk Diyanet Vakfı tarafından basılmıştır (Bahadır vd 2006). Bu koleksiyonda bulunan, Girit hakkında, 1909 yılında yurt dışında çeşitli gazeteler yayımlanan gazete yazılarının Osmanlıca tercümeleri dikkat çekmektedir.

İSAM–Ziyad Ebuzziya Evrakı

Gazeteciliğe 1933 yılında amcası Velid Ebuzziya’nın çıkardığı Zaman gazetesinde başlayan, daha sonra Tasvîr-i Efkar’da yine amcası ile çalışan gazeteci,

yazar, fikir ve siyaset adamı olan (Uzun 1994: 373) Ziyad Ebüzziya’nın kişisel arşivi daha çok gazete kupürlerinden oluşmaktadır. Ancak bu arşivde yazarın kendi notlarına ve şahsi yazışmalarına da rastlamak mümkündür. Arşiv, Girit'e dair çoğunlukla gazete kupürleri ve resimlerden oluşmaktadır.

SALT Araştırma

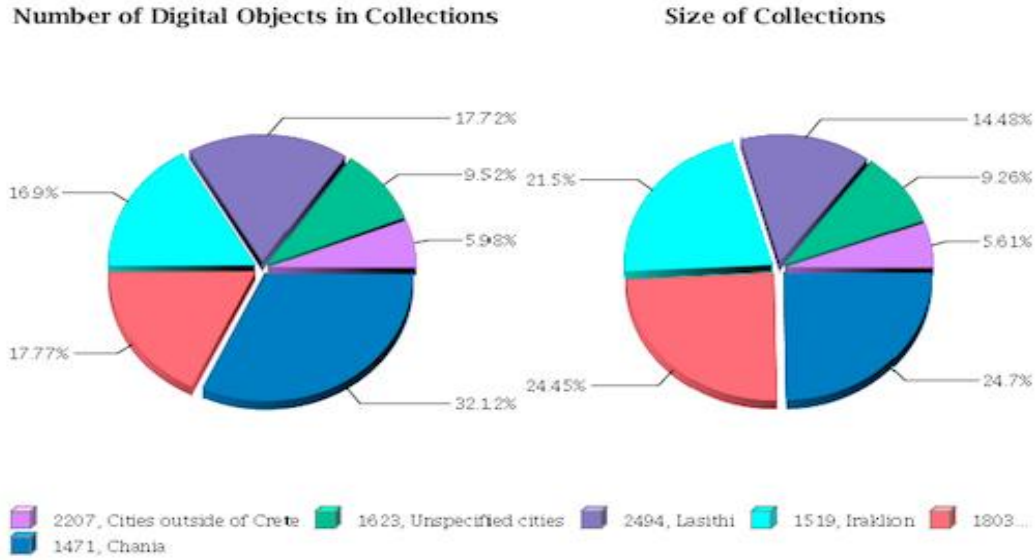
SALT, Garanti Bankası bünyesindeki kültür kurumudur. 2012 yılında bankanın Garanti Galerisi, Platform Garanti ve Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi adları ile bilinen üç kültür kurumunu birleştirilerek SALT kurulmuştur. 2012 tarihinden önce, tarih ve ekonoimi alanlarındaki kütüphane ve arşiv faaliyetlerini Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi adı altında sürdüren Garanti, Osmanlı Bankası'nı 2001 yılında satın almış, Osmanlı adını yaşatmak adına Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi (OBAAM) adı altında bir araştırma merkezi kurmuştur. OBAAM'ın arşivi sadece Osmanlı Bankası'nın arşivinden ibaret olmayıp, Tanzimat'tan yakın cumhuriyete Osmanlı Devleti ile ilgili çeşitli arşivler edinerek bunları araştırmaya açmıştır. Girit konusunda belgeler içeren “Girit Arşivi”, “Feridun Fazıl Tülbentçi”, “Hüdaizade” ve “Kartpostal” isimli arşiv fonları da OBAAM'ın, bugün SALT Araştırma'nın, sayısallaştırıp, online olarak araştırmaya açtığı fonlarından yalnızca üçüdür. Yaklaşık elli bin kitaplık bir kütüphane koleksiyonuna da sahip olan SALT Araştırma, arşiv koleksiyonlarını bu muazzam kütüphanesiyle de desteklemektedir.

Araştırmacılar “<https://www.archives.saltresearch.org>” adresinden SALT Araştırma'nın bütün arşiv fonlarına ulaşılabilir; kelime bazında arama yapılabilir, imajları bilgisayarlarına indirebilirler.

SALT Araştırma, araştırmacılarının tüm koleksiyonlardan koşulsuz yararlanmalarına olanak sağlarken; fotokopi, dijital görüntü verme gibi hizmetlerden herhangi bir ücret talep etmemektedir (Yılmaz 2014: 463).

SALT–Girit Arşivi

Girit Adası’nda yaşayan Türkler, 30 Ocak 1925 yılında imzalanan mübadele protokolü ile Türkiye’ye gelmişlerdir. Türkiye’ye gelen söz konusu göçmenlerin yerleştirilmeleri ve sorunlarına ilişkin birçok çalışmış ancak Müslüman mübadillere ait önemli bir arşiv gözden kaçmıştır (Adıyeke 2000: 17). Tali komisyonların çalışmaları sonucu Girit’ten Selanik’e, Selanik’ten de İstanbul’a getirilen bu arşiv Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul Temsilciliği’ne teslim edilmiştir. Yapılan tasnif ve sözde depo çalışmaları sonucunda büyük ölçüde kayba uğrayan bu arşive ait belgelerinin şu an SALT Araştırma’da muhafaza edilen “Girit Arşivi” isimli fonun altında bulunan belgeler olduğu düşünülmektedir.

Şekil 1: SALT'ta bulunan Girit Arşivi'ndeki belgelere ait görüntülerin illere göre dağılımı

Bu fon, OBAAM’ın 2005 yılında satın alma yolu ile koleksiyonuna kattığı bir arşivdir. Girit Arşivi, Eytam ve Maarif Sandıkları belgeleri, Evkaf İdaresi’ne ait kayıtları, Mübadele Komisyonu’na ait çalışmaların yanı sıra dava kayıtları ve nikâh akitleri gibi yerel halkın yaşayışını konu alan arşiv on beş bin kayıt ve yüz bini aşkın dijital görüntüden oluşmaktadır (Yılmaz 2014: 222). Belgeler, Türkçe ve Yunancadır.

Belgeler kuruma kazandırıldıklarında dağınık halde olduklarından tasnif çalışmaları, arşivciliğin temel prensiplerinden provenans prensibine göre yapılamamıştır. Bunun yerine il ve konu bazında bir tasnif yapma yoluna girilmiştir.

SALT Araştırma’nın Girit fonunda yaklaşık 10.000 adet belgeye vardır. Bu sayı bir özel arşiv koleksiyonu için oldukça fazla rağmen, bu fonu kullanan araştırmacı sayısı, arşivi tanıtmaya yönelik bir çalışma yapılmadığı için oldukça düşüktü. Girit hakkında araştırma yapanlar bu fondan Ocak 2015 ile Ağustos 2015 tarihleri arasında, sadece seksen üç kez arama yapılmışlardı. 16-18 Ekim 2015 tarihinde gerçekleştirilen “Geçmişten Günümüze Girit (Tarih, Toplum, Kültür) Birinci Sempozyumu”nda Girit hakkında belgeler ihtiva eden arşivlerin tanıtılmasından sonra merkezden tekrar araştırmacı sayısı istenmiş; araştırmacı sayısının Ocak 2016-Mart 2017 itibariyle 6392’e çıktığı görülmüştür.

SALT–Hüdaizade Ailesi

Türkiye’ye geldikten sonra Çeşme’de yaşamaya başlayan Giritli Hüdaizade ailesine ait evraklardır. Toplamda 74 adet kayıt vardır. Evraklar daha çok ailenin Girit’teki mülkiyeti ile alakalıdır ve geneli on dokuzuncu yüzyıla aittir. Belgelerin dili Osmanlıca ve Yunancadır. Evraklar satın alma yolu ile merkeze kazandırılmıştır. SALT Araştırma’nın arşiv departmanından, Ağustos 2015 ve Mart 2017 tarihlerinde alınan bilgilere göre bu fonu da ziyaret eden araştırmacı bulunmamaktadır.

SALT–Feridun Fazıl Tülbentçi Evrakı

Ulus, Vatan, Cumhuriyet, Hürriyet gazetelerinde yazarlık yapan, “Geçmişte Bugün” isimli radyo programı ve aynı isimli köşe yazıları ile tanınan Feridun Fazıl Tülbentçi’nin arşivi 2007 yılında satın alınmıştır. Yazarın, zarflar içerisinde konu bazında düzenlediği gazete kupürleri ve radyo programı metinleri ile kişisel notları ve şahsi belgelerinin oluşturduğu arşiv 13281 kayıttan oluşmaktadır. Bu arşivde Girit ile ilgili çoğunluğunu Feridun Fazıl Tülbentçi’nin “Geçmişte Bugün” yazılarının oluşturduğu yirmi üç kayıt vardır. SALT Araştırma’nın arşiv departmanından, Ağustos

2015 ve Mart 2017 tarihlerinde alınan bilgilere göre bu fondan Girit'e dair arama yapılmamıştır.

SALT–Fotoğraf ve Haritalar

Fotoğraf fonu SALT Araştırma'nın en özel koleksiyonlarından biridir. Bu fondan, sadece Türkiye'nin veya bir zamanlar Osmanlı Devleti'ne ait olan şehirlerin fotoğraflarına değil; tüm dünyadan, geneli on dokuzuncu yüzyılı yansıtan fotoğraflara ulaşılabilir. Girit'e ait 65 kayıt içeren fon, albümler de içerdiği için imaj olarak daha fazla sayıda belgeye sahiptir. Koleksiyon, Girit'e ait hem manzara fotoğraflarını hem de adanın sosyal yaşantısına dair fotoğrafları içerir.

Haritalar başlıklı özel koleksiyonda da Girit'e dair Osmanlıca haritalara rastlanılmaktadır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

“Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Osmanlı Devleti'nin merkez teşkilatını meydana getiren Divan-ı Humâyûn, Bâb-ı Defterî ve Bâb-ı Âsafî / Bâb-ı Âlî'ye ve bunların çeşitli daire ve kalemlerine ait sicil, defter ve vesikaları ihtiva etmesi sebebiyle Osmanlı Devleti'nin ana arşivi hüviyetini taşımaktadır” (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi 2010: vi).

Türkiye'de yapılan Girit'e dair çalışmalarda en çok yararlanılan kamu arşivlerinin başında Başbakanlık Osmanlı Arşivi gelmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde defter tasnifleri, belge tasnifleri ve diğer arşiv malzemeleri olmak üzere üç ayrı tasnif bulunmaktadır. Osmanlı Arşivi, “Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi” isimli arşivin muhteviyatına dair rehberi belirli aralıklarla güncellemektedir. Bu rehberin indeks kısmı incelenerek Girit'e ait belgelere ulaşılabilir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin çevrimiçi kataloğu da araştırma yapmaya elverişlidir. Ancak basılı katalog, çevrimiçi katalog ile arşivin web sitesindeki katalog kimi zaman uyumlayabilmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi hala sayısallaştırma aşamasındadır.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’nde bulunan, Girit araştırmacılarının dikkatini en çok çeken seri, mübadeleye tabi tarafların taşınmaz mal varlıklarını gösteren “Tasfiye talepnameleri” idi. 2015 yılı itibarıyla arşivin yeniden düzenlenmesi dolayısı ile bu seri, çevrimiçi aramaya ve araştırmaya kapatıldı. Tasfiye talepnamelerine Ankara’da bulunan Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’nden ulaşılabileceği kurumun internet sayfasından anlaşılmaktadır (Devlet Arşivleri: 2015). Arşiv’de bu serinin dışında az sayıda da olsa Girit hakkında belge bulunmaktadır.

Şeriye Sicilleri Arşivi ve Meşihat Arşivi

Türkiye’de, Başbakanlık Osmanlı Arşivi dışında sahip olduğu defter ve belgeler bakımından en zengin koleksiyonlardan sayılabilecek iki arşiv İstanbul Müftülüğü’ne bağlı bulunan Şeriye Sicilleri Arşivi ve Meşihat Arşivi’dir (Aydın 1996: 4). Osmanlı Devleti’nin, Meşihat Arşivindeki evrak, defterler ve belgeler olarak tür bakımından iki şekilde sınıflandırılabilir. Bu arşivdeki defterler de belgeler de sayısallaştırılmıştır. Arşivde 4.000 (Aydın 1996: 4) adet defter ile sadece dosya usulü döneme ait 50.000 (Aydın 1996: 47) adet belge bulunmaktadır. Ancak gerek Bab-ı Meşihat binasının restorasyon çalışması gerekse belgelerin sayısallaştırma işinin tanımlanmamış olmaları sebebi ile bu arşivden yararlanmak mümkün olamamaktadır. Bu arşivdeki defterler için online bir katalog yoktur ancak araştırmacılar, “Bâb-ı Meşihat Şeyhülislamlık Arşivi Defter Kataloğu” (Aydın vd. 2006) isimli kitabı kullanarak arşivin defterler bakımından muhteviyatına dair bilgi sahibi olabilirler.

Kadı sicillerinin dijital kopyalarına İslam Araştırmaları Merkezi’nden (İSAM) ulaşmak mümkündür. Bu siciller arasında Girit’e ait olan miladi tarih ile 1651-1657, 1654-1655, 1820-1822 yıllarını kapsayan üç adet sicil bulunmaktadır.

Dışişleri Arşivi

Türkiye’de kamu kurumları arşivlerini belirli süreler sonunda Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’ne devretmekle yükümlüdürler. Cumhurbaşkanlığı, Milli İstihbarat Teşkilatı, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı gibi kamu kurumları ise istisnai olarak kendi arşivlerini kendileri muhafaza ederler. Türk Diplomasisi açısından büyük öneme sahip olan Dışişleri Bakanlığı’ndaki belgeler şu an sayısallaştırma aşamasındadır. 1919 yılından itibaren dışişleri ile ilgili belgeleri havi Dışişleri Bakanlığı Arşivi’nde Girit’e ait belgeler Yunanistan serisi ve ikili siyasi ilişkiler alt serisinin altında bulunmaktadır. Yaklaşık olarak yirmi beş milyon belgenin sayısal ortama aktarılması ve tanımlaması planlanan arşivin, ancak önümüzde yıllarda araştırmaya açılması beklenmektedir.

Vakıflar Müdürlüğü Arşivi

Kandiye Tali Komisyonunda toplanıp Selanik’e gönderilen daha sonra da Selanik Tali Komisyonu Azası Kerim Tevfik Bey tarafından İstanbul’a getirilen Girit Adası’ndaki Müslüman ahaliye ait arşiv, Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul Temsilciliği’ne teslim edildi (Adıyeke 2000: 17). Söz konusu arşivde bulunan defterler tasnif edildikten sonra, Nuruosmaniye Kur’an Kursu’nun kömürlüğünde saklanan çoğu Yunanistan ile ilgili olan belgeler 1983 yılında tasfiye edilmiştir (Bardakçı 1983: 6). Tasnif edilen defterler “Mübadele Evrakı” adı altında muhafaza edilmektedir (Oğuz 2002: 20). İstanbul’dan Ankara’ya taşınmış olan vakıflar arşivindeki bu defterlere kataloglarına internet üzerinden erişmek mümkün değildir. Ankara’da Vakıflar Müdürlüğü’ne bizzat başvuru yapan araştırmacılar kopya alabilmektedirler. Vakıflar Müdürlüğü Arşivi’ndeki Arap Harfli Defterler Kataloğu, Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arşivcilik Bölümü (Bilgi ve Belge Yönetimi) öğrencisi Müslüm Dobur tarafından 1993 yılında lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Tezin bir kopyası İslam Araştırmaları Merkezi’nde (İSAM) mevcuttur. Vakıflar Müdürlüğü Arşivinde bulunan Girit’e dair defterlerin konuları ve kapsadığı tarihler aşağıdaki tablolarda belirtilmiştir.

Defter Türü	Tarih Aralığı (Hicri Tarih)
Eytam Defterleri	1287-1338
Karar Defterleri	1288-1326
Varidat ve Sarfyat Defteri	1297-1310
Muhasebe Defterleri	1267-1320
Maarif Defterleri	1298-1312

Tablo 1: Vakıflar Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan Laşid Defterlerinin muhteviyatı ve tarihleri

Defter Türü	Tarih Aralığı (Hicri Tarih)
İcar, mahlul, ferâğ, intikal defterleri	1265 -1340
Kayıt Tasfiye Defterleri	1263-1339
Emanet Kefalet Borç Defterleri	1281-1330
Eytam Defterleri	1251-1330
Muhasebe Defterleri	1257-1313
Şer'i Sicil Defterleri	1277-1340
Karar Defterleri	1283-1340
Nikah Defterleri	1259-1334
Kayıt-Tahrir Defterleri	1150-1340
Müsaffakat-Müstegallat Defterleri	1281-1322
Tereke Defterleri	1274-1295
Şahıs Vakfı Defterleri	1286-1309
İanat Defterleri	1313-1315

Tablo 2: Vakıflar Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan Kandiye Defterlerinin muhteviyatı ve tarihleri

Defter Türü	Tarih Aralığı (Hicri Tarih)
Zimmet Defterleri	1275-1289
Şer'i Sicil Defterleri	1084 -1340 (Oğuz 2002: s.20)
Karar Defterleri	1288-1326
Tereke Defterleri	1283-1324
Ruhsatiye Defterleri	1296-1317
Maarif Defterleri	1297-1338
Kayıt-Tahrir Defterleri	1302 - 1325
Emanet, Kefalet, Borç, Rehin Defterleri	1286-1294
Nikah Defterleri	1255 - 1332
Akarat Defterleri	1306-1317
Şahıs Vakfı Defterleri	1281- 13.. [?]
İane Defterleri	1313
Müsaffakat-Müstegallat Defterleri	1231-1328
Muhasebe Defterleri	1258-1335
Eytam Defterleri	1253-1325

Tablo 3: Vakıflar Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan Girit Defterlerinin muhteviyatı ve tarihleri

Defter Türü	Tarih Aralığı (Hicri Tarih)
Varidat Defterleri	1305-1316
Şer'i Sicil Defterleri	1061-1326
Muhasebe Defterleri	1266-1316
Kayıt Defterleri	1319-1324
Emanet Defterleri	1288-1301
Nüfus Defterleri	?

Maarif Defterleri	1298-1313
Akarat Defterleri	1290-1303
Nikah Defterleri	1252-1312
Eytam Defterleri	1272-1327
Karar Defterleri	1265-1316
Tahrirat Kayıt Defterleri	1268-1335
İcar-Mahlul Defterleri	1259-1321

Tablo 4: Vakıflar Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan Resmo Defterlerinin muhteviyatı ve tarihleri

Defter Türü	Tarih Aralığı (Hicri Tarih)
Eytam Defterleri	1299-1313
Karar Defterleri	1303-1336
Nikah Defterleri	1304-1342
Kayıt Defterleri	1301-1322
Şer'i Sicil Defterleri	1277-1340
Muhasebe Defterleri	1282-1315
Maarif Defterleri	1300-1313
Müsaffakat Defterleri	1297-1311
Akarat Defterleri	1304-1324

Tablo 5: Vakıflar Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan Hanya Defterlerinin muhteviyatı ve tarihleri

Sonuç

Başbakanlık Osmanlı Arşivi niceliği ve barındırdığı koleksiyonun tarih aralığı dikkate alındığında tabiidir ki kamu arşivleri arasında tarih konusunda araştırma yapanların en fazla yararlandığı arşivdir. Bu durum araştırmacıların devlet arşivlerini daha güvenilir ve tam bilgi veren kurumlar olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Oysa ki kamu arşivleri, doğaları gereği “resmi” görüşü yansıtır ve bu “resmi görüş” her zaman “gerçeğin ta kendisi” olmayabilir. Dolayısıyla özel arşivler, gerçekliğin farklı bir portresini sunmanın ötesinde, "resmi görüşe kıyasla sundukları farklı bakış açıları itibarıyla dahi resmi arşivleri tamamlayan kaynaklardır (Ataman 1991: 2).

Özel Arşivler gerek ortaya çıkış, gerekse koleksiyonlarını sağlama ve zenginleştirme açısından kamu arşivleriyle mukayese edilemeseler de resmi kaynaklarda yer almayan, yer alması umulmayan pek çok arşiv malzemesini ve bilgiyi barındırabilirler. Bu kurumlar; kurucuları, kurucularının aileleri, bağışçılar, "iyi" arşivcileri hatta bazen de tesadüfler sonucunda aile arşivleri, fotoğraflar, günlükler, kupürler, efemeralar gibi koleksiyonları sağlamış olabilirler. Resmi belge oldukları

halde devlet arşivlerine çeşitli sebeplerle intikal etmemiş malzemeler de özel arşivlerin koleksiyonlarında bulunabilir.

Yapılan araştırmalar, kamu arşivlerinin özel arşivlere kıyasla daha fazla araştırmacı tarafından kullanıldığını göstermektedir. Bunun sebebi araştırmacıların, kamu arşivlerinin daha güvenilir ve daha fazla belge barındıran arşivler olduklarını düşünmeleridir. Bu çalışma kapsamında ele alınan Girit araştırmacılarının, kamu arşivlerine daha fazla rağbet etmelerinin sebebi özel arşivlerin, koleksiyonlarını yeteri kadar tanıtmamasıdır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nin rehberi güncellenip, belli dönemlerde yayınlanmaktadır. Bu çalışmada ele alınan özel arşivlere bakıldığında, hem SALT hem de İSAM arşivleri için rehber niteliğinde bir kaynak hazırlamayı muhtemelen ertelemiş; arşivlerini tanıtıcı bir çalışmayı yayınlamaktan imtina etmişlerdir.

ISAM ve SALT iki ayrı kimlikte aynı amaca hizmet eden araştırma merkezleridir. Tanıtım eksikleri giderilir, elde ettikleri belgeleri belge koruma ve tanımlama standartlarına göre muhafaza ettikleri göz önüne serilebilirse, özel koleksiyonların, aile evraklarının bu tür kurumlara kazandırılmasının önü açılacaktır.

KAYNAKÇA

- ADIYEKE, Nükhet (2000). “Mübadeleye Dair Gizli Kalmış Bir Arşiv”, *Toplumsal Tarih*, 76: 17-20, İstanbul: Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- ATAMAN, Bekir Kemal (1997). “Özel Arşivler”, *İskenderiye Yazıları*, 4(9).
- AYDIN, Bilgin (1996). Bab-ı Meşihat’ın Bürokratik Yapısı ve Evrak İdaresi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Arşivcilik ABD, İstanbul.
- AYDIN, Bilgin; YURDAKUL İlhami ve İsmail KURT (2006). *Bab-ı Meşihat Şeyhülislamlık Arşivi Defter Kataloğu*, İstanbul: İSAM Yayınları.
- AYDIN, Mahir (1998). “Hüseyin Hilmi Paşa”, *DİA*, 18: 550.
- BAHADUR, Ömer Faruk; KAKIRMAN YILDIZ, Asiye; İSTEKLİ, Müslüm ve Kenan YILDIZ (2006). *Hüseyin Hilmi Paşa Evrakı Kataloğu*. İstanbul: İSAM yayınları.
- BARDAKÇI, Murat (14.11.1983). “Tarihi Belgeler Sokaktan Toplandı”, *Milliyet*, ss.1-6.
- Devlet Arşivleri Cumhuriyet Dönemi Fonları, Erişim Tarihi: 11.01.2017, (<http://www.devletarsivleri.gov.tr/icerik/6/cumhuriyet-donemi-fonlari/>).
- Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2010). *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, İstanbul.
- DOBUR, Müslüm (1993). İstanbul Vakıflar Arşivi Arap Harfli Defterler Kataloğu, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arşivcilik Bölümü, İstanbul.
- İCİMSOY, Oğuz (2007). “Türkiye’de Tarih Araştırmaları ve Özel Arşivler”, *Şinasi Tekin Armağanı II, Jurnal of Turkish Studies-Türklük Bilgisi Araştırmaları*, V.31/II.
- OĞUZ, Mustafa (2002). Girit (Resmo) Şer’iyye Sicil Defterleri (1061-1067), Yayınlanmamış Doktora Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yeni Çağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul.
- TANATAR BARUH, Lorans (2015). “Türkiye’de Özel Arşivlerin Oluşumu Üzerine Bazı Düşünceler”, *İsmet Binark Armağanı*, ss. 371-381, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- TURAN, İbrahim (2015). “Tarih Araştırmaları için Sanal Arşiv ve Kütüphane Kullanımı”, *Tarih Nasıl Yazılır? Tarihyazımı İçin Çağdaş Bir Metodoloji*, ss. 179-197. İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- UZUN, Mustafa (1994). “Ziyad Ebuzziya”, *DİA*, 10: 373.
- YILMAZ, Elif (2014). “Girit Arşivi”, *Bilgi Dünyası*, 15(1): 217-223.

YILMAZ, Elif (2014). “SALT Galata ve SALT Araştırma”, *Bilgi Dünyası*, 15(2): 463-464.